

згадати ще один благородний звичай, поширений на Україні. Коли жінка з малим дитям внаслідок якихось поважних причин ставала вдовою, то заради них з нею брав шлюб, якщо був не одружений, молодший брат її чоловіка.

Кажуть, що найправдивіша і найдійовіша та педагогіка, яка народилася з життя, пройшла через душу, серце й розум того, хто про неї пише. І це справді так. За прикладом мені далеко ходити не треба.

Народні вислови проповідують однаково важливе ставлення як до синів, так і до дочок: «Сини й дочки - одного дерева листочки», Син - утіха батька, а дочка - матері», «Годуй сина для себе, а дочку - для людей».

Досить своєрідним є погляд на дітей, які народилися в сім місяців /«сьомчат»/. За повір'ям, «сьомчата» краще виховуються і володіють пророкою силою - «В семирічному віці побачать домовника». Це, очевидно, пов'язано з тим, що число сім наділено магічним змістом. Не випадково серед народу жила віра в силу семирічних богатирів. Такий романтичний підхід до «сьомчат» у народному дитинознавстві, на нашу думку, позначений глибоким гуманізмом і вірою в те, що слабентка, немічна істота /«сьомчата»/ обов'язково виживе, виросте, стане розумною, гарною й сильною людиною.

П.І.Шевченко

Ідея гуманізму в педагогічній спадщині Я.А.Коменського

Епоха гуманізму зародилася і успішно розвивалася в країнах Західної й Центральної Європи в XIV - XVI століттях. Для неї характерний високий рівень розвитку освіти, науки, літератури, мистецтва. Бурхливий розвиток виробничих сил, зародження й розвиток нових соціальних груп населення, особливо буржуазії, сприяло виникненню нового погляду на роль людини в суспільстві.

Замість середньовічного аскетизму, який виступав проти радощів земного життя й пропагував підготовку людини до загробного життя, містер зайняв гуманізм, який на противагу теології виступав за розвиток світської науки, виховання всебічно розвиненої людини сильною духом і тілом.

Повага до людини, віра в її сили, відродження культури античних народів - все це знайшло відображення в гуманістичних творах про виховання Вікторіно да Фельтре, Еразма Ротердамського, Франсуа Рабле, Мішеля Монтеня, Томаса Мора, Томазо Компанелла й інших.

Але всебічно на науковій основі вперше на принципах гуманізму розробив систему шкіл, навчання й виховання великий чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670). Його вчення про школу, практична діяльність були спрямовані на докорінну перебудову існуючої системи освіти в дусі ідей гуманізму й демократії і відіграють важливу роль у розбудові сучасної школи.

Питання про призначення школи, цілі й завдання в педагогічній системі Я.А.Коменського вирішуються з позиції його світогляду.

Я.А.Коменський у «Великій дидактиці» й інших творах розглядає питання, що таке школа, яке основне призначення школи, яку вона ставить перед собою мету, чиї інтереси повинна захищати. У творах Я.А.Коменського ми знаходимо різні визначення школи, до цього питання він повертається неодноразово, розглядаючи школу як місце навчання, виховання й освіти. Я.А.Коменський підкреслює, що «школи вельма метко называют также мастерскими света, так как главнейшая их цель - просвещение умов, чтобы рассеивать мрак врожденного нам неведения, заблуждений и грехов». (Я.А.Коменський, Избранные педагогические сочинения. Учпедгиз, М, 1955, с.540)

Я.А.Коменський надає перевагу школам перед сімейним вихованням: «...более целесообразно обучать юншество вместе в более значительном объединении, так как больше получается пользы и удовольствия когда работа одних служит примером и побуждением для других.» (Я.А.Коменский, Избранные педагогические сочинения, Учпедгиз, М, 1955, с.213). Я.А.Коменський ставить перед школою прогресивні демократичні, гуманістичні завдання. І у «Великій дидактиці» Я.А.Коменський вимагає створення у містах і селах таких шкіл, у яких «все юншество того и другого пола безо всякого, где бы то ни было, исключения, могло обучаться наукам, совершенствоваться в нравах, исполняться благочестия и таким образом в годы юности научиться всему, что нужно для настоящей и будущей жизни кратко, приятно, основательно» (Я.А.Коменский, Избранные педагогические сочинения. Учпедгиз, М, с.261).

В «Пансофической школе» він прямо вказує на призначення школи: «мы желаем иметь школу мудрости, и при том всеобщей мудрости, пансофическую школу, т.е. мастерскую, где к образованию допускаются все, где обучаются всем предметам, нужным для настоящей и будущей жизни...» (Я.А.Коменский, Избранные педагогические сочинения. Учпедгиз, М, 1955, с.481).

З цих теоретичних положень Я.А.Коменського про визначення школи ми можемо зробити такі висновки:

- школа повинна охопити всю молодь, незалежно від статі, соціального стану, національності і т.д.;
- переваги шкільного виховання перед сімейним;
- школа повинна бути «мастерской мудрости», де учні оволоділи б знаннями;
- школа повинна стати майстенею гуманності і «істинної человечности», де молодь зможе морально вдосконалюватись;
- школа повинна готувати молодь до життя й бути «мастерской трудолюбия».

Педагогічні погляди Я.А.Коменського - це дійсно гуманістичне навчання й виховання. Не випадково Я.А.Коменський у різних творах часто вживає такі вирази, як «школа - мастерская человечности», школа - мастерская истинной человечности», школа - кузница гуманизма».

З глибокого аналізу педагогічних творів Я.А.Коменського ми можемо зробити висновок, що моральне виховання, або «воспитание человечности в человеке» базується на таких принципах:

- виховання в учнів гуманізму, демократизму, глибокої поваги й любові до людини і її духовного життя, добрих відносин між людьми, батьками й дітьми, між учителями й учнями, доброзичливого ставлення вчителя до учнів, любов до своєї батьківщини і всього людства. Я.А.Коменський вчить, що «Человек есть самое высшее самое совершенное и привосходнейшее творение» (Я.А.Коменский, Избранные педагогические сочинения. Учпедгиз, М, 1955, с.182). У «Великій дидактиці» він вимагає від учителів гуманного ставлення до учнів, співпраці вчителя з учнем «дружественная и мирная беседа будет содействовать тому, что они не будут дрожать перед учителем, как перед тираном (ибо боязнь приводит ум в замешательство), но будут любить его, как отца, и обращаться с ним непринужденно» (Я.А.Коменский, Избранные педагогические сочинения. Учпедгиз, М, 1955, с.550). Вимоги Я.А.Коменського щодо доброзичливого ставлення до учнів особливо актуальні для сучасної школи;
- виховання гуманістичних рис в учнів можна домогтися тільки через виховання любові до праці фізичної і розумової - це одна з головних умов виховання освіченої людини; Я.А. Коменський пише в своїй праці «О культуре природных дарований», що домогтися цієї мети можна, «если ты постарайся освободить народ от лени и праздности и всех (а преимущественно юношей в школах и вне школ) за-

лять полезними делами, чтобы весь народ представлял собой как бы пчельник, или муравейник» (Д.Лорд-Кипанидзе, Я.А.Коменский, видання 1970, с.296);

Виховання в учнів загальнолюдських якостей таких, як: правдивість, чесність, ввічливість, доброта, повага до старших, стриманість у товаристві. Виховання таких рис, підкреслює Я.А.Коменський, є обов'язковим принципом морального виховання, і воно повинно проводитись в дитячих роках систематично й послідовно. Виховання гуманістичних рис повинне розпочинатись з молодшого віку з поваги до особистості дитини. «Уважение к человеку начинается с уважения к ребенку» – такі вимоги Коменського. Вожливо зазначити, що це золоте правило набуває особливого значення в сучасній педагогічній літературі. □

Розроблена Я.А.Коменським на науковій основі демократична й гуманістична система шкіл, дидактичних принципів і методів навчання й виховання відіграла важливу роль у розвитку освіти й не втратила своєї актуальності і в наш час.

О.О.Любар

Гуманізм як характерна ознака українського шкільництва.

Вітчизнина школа з сивих часів дохристиянства, у періоди Київської Русі, Українського ренесансу Козацької республіки, УНР та «українізації» 20-30-х років ХХст. збагатилася багатозначним досвідом гуманістичного виховання.

Аналіз документів, що визначають зміст діяльності школи/статути, навчальні програми, підручники, звіти, спогади сучасників, дослідження вчених, тощо/дає підстави вважати народну школу носієм високих гуманістичних ідеалів, що прагнула залучити усіх дітей до навчання, здійснити їх повноцінне виховання та всебічний розвиток.

Метою народної школи є формування у молоді інтелекту, духовності та тіловиховання.

Учителі все робили, аби допомогти дітям розвинути всі їхні природні задатки та нахили. Навіть у початкових школах, якими були школи грамоти мандрюючих дяків, полкові, січові, та інші, діти крім азів грамоти і лічби широко знайомилися з народною культурою. Так при, вивченні дітьми лічби